

ВПЛИВ НАУКИ НА ЕТИКУ, ЕКОНОМІКУ ТА КУЛЬТУРУ

*Яценко О.А., Державний біотехнологічний університет
НК – Варпаєв О.М., кандидат філософських наук, доцент*

Серед особливостей науки, що відображають її сучасний вигляд, частіше за інших називають підвищену чутливість до морально–етичних питань. Науковий дослідник сьогодні – вже не просто, цікавий шукач істини, що особливо цінує свою творчу свободу, або дослідник, який проводить досить прості спостереження та експерименти. Сучасний вчений – це суб'єкт, який найчастіше виконує соціальне замовлення і відслідковує наслідки результатів його виконання. Наука змінилася кардинальним чином. Найбільші відкриття ХХ ст. – спеціальна і загальна теорії відносності, квантова механіка, створення генетики, сучасної космології, технічні нововведення, зумовлені розвитком наукових досліджень, – від літакобудування до комп'ютерної техніки, від військової техніки до технічних пристроїв у побуті, – всім цим людство зобов'язане науці. Водночас, розвиток науки в ХХ в. створив нові, глобальні загрози перед людством: загрозу самознищення в ядерній війні, руйнування природних екологічних систем, отруєння їх радіацією, хімічними речовинами і т. д. З давніх часів оцінка науки в суспільстві була неоднозначною.

В останні десятиліття таке сприйняття змінилося широко поширеною недовірою, страхом, нехтуванням і запереченням. В той самий час дослідники стикаються з необхідністю звертатися до етичних питань, адже розвиток науки тісно пов'язаний з еволюцією моральних норм. Наукові досягнення не лише розширюють межі людських можливостей, але й вимагають переосмислення етичних принципів. Водночас, моральні цінності суспільства впливають на вибір напрямків наукових досліджень і встановлення етичних норм наукової діяльності. Наукова чесність, відкритість і повага до інтелектуальної власності є фундаментальними принципами, які забезпечують довіру до наукового знання.

Виконаний Р. Мертоном аналіз цінностей і норм науки неодноразово піддавався уточненням, виправленням і навіть різкій критиці в спеціальній літературі. При цьому з'ясувалося, що наявність такого роду норм дуже важливо для існування і розвитку науки, для самоорганізації наукової діяльності. Безумовно, не рідкими є випадки порушення цих норм. Але той, хто їх порушує, ризикує рано чи пізно втратити повагу і довіру своїх колег. Наслідком цього може стати

повне ігнорування його наукових результатів іншими дослідниками. Наука, як невід’ємна частина суспільства, постійно стикається з моральними викликами.

Освіта і наука – це потужний каталізатор прогресу. Ці 2 фактори не лише підвищують індивідуальну продуктивність, але й стають рушійною силою економічного зростання на рівні всього суспільства. Опанувавши нові знання та вдосконаливши навички, можна не просто збільшити обсяги виробництва, а й створити інновації, які сформуєть майбутнє та наповнять ринки праці, знань та фінансові. Світ стрімко змінюється, а разом з ним – і вимоги до сучасного фахівця. Наукова діяльність та освіта переплітаються в нерозривний клубок, де інновації стають рушійною силою прогресу.

Сьогоднішні реалії диктують нові правила гри: постійне навчання, гнучкість та здатність адаптуватися до змін – це не просто бажані якості, а необхідні атрибути для сучасних професій. Зростання ролі освіти в суспільстві – це не просто тренд, а об’єктивна потреба, зумовлена складністю сучасних технологій та глобалізацією. Так, наприклад Amazon відкриває компанію (яку мають закінчити до 2025 року) перекваліфікації своїх співпрацівників, де робітників будуть навчати працювати зі штучним інтелектом. Але це також створює нові проблеми. Люди які не змогли адаптуватися\навчитися використовувати нові технології ризикують втратити роботу, або другий варіант розвитку подій – деякі види професій можуть перестати існувати через свою неактуальність, це може позбавити велику кількість людей роботи і породити безробіття.

Наукові прориви часто бувають каталізаторами культурних трансформацій. Розвиток наукової освіти та поширення цифрових технологій – це два взаємопов’язані процеси, які кардинально змінюють наше суспільство. З одного боку, наукова освіта формує критично мислячих індивідів, здатних аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. З іншого боку, цифрові технології надають безпрецедентний доступ до знань і створюють нові можливості для навчання та спілкування. Ця синергія призводить до появи нового типу суспільства, де знання є головним ресурсом, а інновації – рушійною силою прогресу.

Наука стимулює художників і письменників до створення творів, що досліджують наукові ідеї та їхній вплив на людське життя. Наукова фантастика є видатним прикладом, де наукові концепції стають основою для розмірковувань про майбутнє, технології та міжлюдські взаємини.

Наукові досягнення часто стають предметом гострих суспільних дебатів, породжуючи складні етичні дилеми. Так, наприклад, штучний інтелект, який може стати як корисним інструментом для отримання\обробки інформації, текстів, перекладу, так і може стати

проблемою для сучасних дизайнерів, художників, роботи\стиль яких зараз активно викрадають штучні інтелекти. А також постала проблема дідфейків, знецінення творчості та черезмірне залучення штучного інтелекту у соціальні мережі, рекламу та інші сфери медіапростору. Кожне нове відкриття ставить перед нами важливі питання: які межі дозволеного в науці, як забезпечити, щоб наукові досягнення використовувалися на благо суспільства.

Феномен науки має великий вплив на сучасне суспільство. Науковий прогрес – це двосічний меч. З одного боку, він дає нам безпрецедентні можливості для покращення якості життя, подолання хвороб, розв'язання глобальних проблем. З іншого боку, він ставить перед людством складні етичні дилеми та вимагає відповідального ставлення до наукових знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Етика науки і етичний кодекс ученого / Гончаренко // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка] . Серія : Проблеми методики фізико–математичної і технологічної освіти. – 2011. – Вип. 2. – 3–12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2011_2_3

2. Яненко І. Г. Роль освіти і науки для економічного росту і розвитку суспільства. Економіка та держава. 2015. № 7. 6–9.

3. Етика та раціональність у науковому дослідженні : Навчальний посібник / В. Ратніков, А. І. Теклюк. – Вінниця : ВНТУ, 2022. – 143 с